

FUND OG FORSKNING

BIND 64

2025

DET KGL. BIBLIOTEK

FUND OG FORSKNING

Bind 64

2025

FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 64

2025

With summaries

KØBENHAVN 2025

UDGIVET AF DET KGL. BIBLIOTEK

Det kronede monogram er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek.

© Forfatterne og Det Kgl. Bibliotek

Redaktion:

Thomas Hvid Kromann (ansvarshavende), Caroline Nyvang og Stig Roar Svenningsen

Artikler i *Fund og Forskning* gennemgår
'double blinded peer-review' for at kunne antages.

Billedtekst til forsidebilledet:

Marie Topsøe (1847-1894) og Augusta Fenger (1844-1931) var lærere ved Københavns kommunale skolevæsen. De boede sammen fra ca. 1886 til Topsøes død i 1894. Sammen udgav de *Sundhedslære til Skolebrug* (1886), og her er de blevet fotograferet i A. Lønborgs atelier på Østergade 15 i København. Fotografiet indgår i artiklen "Vintage vision. Brug af object detection-modeller i historiske fotografier med fokus på kvindepar" af Henrik Kragh Sørensen, Mette Kia Krabbe Meyer og Laura Søvsø Thomasen.

Grafisk tilrettelæggelse: Narayana Press

ISSN 0069-9896

DET DIGITALE ARKIV SOM KURATORISK OG TEKNISK UDFORDRING

Metodiske og praktiske erfaringer fra indlemmelsen af Svend
Åge Madsens hybride forfatterarkiv på Det Kgl. Bibliotek

AF

THOMAS HVID KROMANN, MATHIAS STII KUSK MALMBORG,
LOTTE THYRRING ANDERSEN & STEPHEN HUNT

Arkiver betragtes i stigende grad som selvstændige emner inden for forskning fremfor blot at være steder, hvor forskere og andre brugere kan finde relevant kildemateriale.¹ Dette gælder også for forfatterarkiver. Arkiver opstår gennem en destilleringsproces, der først sker i privat regi og senere i institutionelle rammer, hvilket har fået forskere til at efterlyse bedre dokumentation for de valg, der træffes ved indlemmelse af kulturarvsmateriale, herunder kuratoriske valg fra både donators og arkivinstitutionens side. Disse valg er sjældent dokumenteret i katalogposter eller tilknyttede registranter, og de er ofte kun journaliseret i begrænset omfang eller slet ikke bevaret. Dokumentation kan imidlertid være afgørende for at forstå den historiske kontekst, især omstændighederne omkring indlemmelsen og karakteren af det materiale, som forskere og andre brugere arbejder med. Problematikkerne omkring dokumentation, samarbejde og sikringsmetoder danner grundlag for artiklens tre forskningsspørgsmål. Hvordan påvirker kuratoriske valg og dokumentationsmetoder processen for indlemmelse og bevaring af digitale forfatterarkiver, og hvilken betydning har disse valg for den fremtidige forskning i forfatterskaber? Hvilke udfordringer og mulig-

¹ For Thomas Hvid Kromanns vedkommende er artiklen skrevet som del af forskningsprojektet "Forfatterarkivets fødsel. Om et overset paradigmeskift i det 20. århundredes litterære felt" (2024-26) finansieret af Kulturministeriets Forskningspulje (bevillingsnummer SUAKPKForW.2023-0080).

heder opstår der i den proces, hvorved digitale arkiver sikres, især i relation til bevaring af materialets oprindelige kontekst og struktur? Hvordan kan samarbejdet mellem forfattere, kuratorer og digitale samlingsforvaltere optimeres for at sikre en mere effektiv og transparent indlemmelse af hybride arkiver?

Artiklen kombinerer den klassiske forskningsartikels tematiske, metodiske og teoretiske tilgange med procesrapportens detaljerede redegørelse ved at tage udgangspunkt i et detaljeret casestudie, nemlig den danske forfatter Svend Åge Madsens arkiv, der blev indlemmet på Det Kgl. Bibliotek i 2024. Det drejer sig om et hybridarkiv, dvs. et arkiv, der består af både fysisk og digitalt materiale. Fokus i artiklen ligger på den digitale del af arkivet, idet denne volder de største vanskeligheder, hvad angår kuratering, tilgængeliggørelse og bevaring. Det digitale forfatterarkiv, der blev indlemmet, tilhører på den ene side en gruppe af 'almindelige' digitale privatarkiver med mange forskellige typer data, men det adskiller sig i kraft af dets alder, beskaffenhed og tilblivelse.

Artiklen indledes med en præsentation af Svend Åge Madsens forfatterskab og det indlemmede materiales karakter. Dernæst ser vi på det konkrete forløb, herunder overvejelserne omkring dokumentation op til den tekniske sikring af materialet. Sikringsprocessen havde afgørende betydning for valget af det indlemmede materiale, og derfor beskrives det i detaljer og kommenteres undervejs. Diskussionen tager udgangspunkt i en kort redegørelse for det teoretisk-metodiske grundlag, nemlig forskeres opfordring til at gøre arkiverne til genstand for forskning. I forlængelse heraf diskuteres spørgsmålet om rettidig omhu, fagligt samarbejde, valg af sikringsmetode og behovet for dokumentation.

Madsens forfatterskab og makrotekst

Svend Åge Madsens arkiv hænger naturligt nok sammen med hans forfatterskab, som det på forskellig vis er forbundet med, og derfor vil vi indlede med en kort præsentation af forfatterens biografiske baggrund og værker. Svend Åge Madsen blev født i Aarhus i 1939. Han blev matematisk student fra Marselisborg Gymnasium i 1958 og studerede matematik ved Aarhus Universitet fra 1958 til 1962. Herefter valgte han at blive forfatter på fuld tid i hjembyen, hvor han bosatte sig med sin familie og fortsat bor. Forskningen opdeler ofte Svend Åge Madsens

forfatterskab i tre faser.² Den første fase indledes med debutromanen *Besøget* (1963) og følges op af romanen *Lystbilleder* (1964), novellesamlingen *otte gange orphan* (1965) og prosaværket *Tilføjelser* (1967). Fælles for disse modernistisk-eksperimenterende værker er skildringen af mennesker, der oplever verden som meningsløs. Jeg-figurene forsøger at skabe et ståsted ved at tænke, planlægge, systematisere og iscenesætte sig ud af tomrummet, men de mange systemer leder dem blot længere væk fra meningen. Et eksempel på dette er novellen "Gestus" (fra *otte gange orphan*), hvor jeget øver sig i at føre samtaler med andre mennesker, men samtalerne udspiller sig i hovedpersonens eget hoved og ikke blandt mennesker i den virkelige verden. Jeget er isoleret i sit eget personlige projekt, der handler om at nå andre, men er endt i tænkningens abstrakte blindgyde.³ Svend Åge Madsen har senere fortalt, at de første bøger var en bearbejdning af personlige problemer, som han kæmpede med i sin ungdom, hvor verden oplevedes som absurd. Skriveprocessen hjalp ham igennem den personlige krise,⁴ men de mange formeksperimenter nåede på et tidspunkt en grænse: "efter *Tilføjelser* følte [jeg] mig ude i det tomme ingenting, nu var jeg helt ude ved spidsen af blyanten, og da måtte jeg simpelthen drage noget ind".⁵ Dette behov for at udvide forfatterskabet markerer begyndelsen på den anden fase i Svend Åge Madsens forfatterskab. I modsætning til de første værkers svært tilgængelige modernisme, hvor formen opløses i takt med personernes opløsning,⁶ bevæger de følgende romaner sig i en ny retning. Som man også ser det hos andre af samtidens yngre forfattere (Jørgen Leth, Hans-Jørgen Nielsen m.fl.) og i tidsskriftet *ta'* (1967-68), inddrager Madsen elementer fra trivallitteraturens ku-

² Inddelingen af Svend Åge Madsens forfatterskab i tre faser er en almen karakteristik og struktur i Madsen-forskningen. Eksempelvis Niels Dalgaard: *Dage med Madsen eller Livet i Århus. Om sammenhænge i Svend Åge Madsens forfatterskab*, 1996, s. 12: "For at forklare, hvorfor nogle tekster hører sammen, mens andre befinder sig udenfor denne sammenhæng, er det nødvendigt at se på udviklingen i SÅMs forfatterskab i store træk. Den efterhånden kanoniserede inddeling af de tre faser vil danne udgangspunktet."

³ Titlen *otte gange orphan* henviser til den forestillingsverden, som en skizofren patient beskrev i en tekst i 1918. Denne tekst indleder novellesamlingen. "Orphan" betyder forældreløs, og jeg-figurene er netop forældreløse, idet de mangler bånd til verden og andre mennesker.

⁴ Erik Skyum-Nielsen: *Møder med Madsen*, 2009, s. 33-34.

⁵ Christian Kampmann: Man kommer til at skrive 'revolution' hver 20. side (interview med Svend Åge Madsen), *Information* 13.11.1970.

⁶ Dalgaard 1996, s. 12.

lørte genrer: ugebladsnovellen, krimien, pornoteksterne og science fiction-historierne. Det ses bl.a. i romanerne *Liget og lysten* (1968) og *Tredje gang så tar vi ham...* (1969). Denne udvidelse af den kunstneriske form fortsætter med periodens hovedværk, romanen *Sæt verden er til* (1971), der afslutter anden fase af forfatterskabet. Med denne murstensroman nærmer Madsen sig en langt mere realistisk litteratur. Bogen består af fem fortællingsspor, der hver især er inspireret af Jane Austen, M.A. Goldschmidt, Fjodor Dostojevskij, Franz Kafka og William Faulkner – og repræsenteres af fortællerne Lev Hife, Garion Siger, Kismet Laveran, Manes Atmen og Junes Brane.⁷ Alle disse forskellige litterære traditioner, forfattere, historier, fiktive personer og tolkningsmuligheder indgår i en indbyrdes dialog og belyser hinanden. Deraf titlen *Sæt verden er til*. For bogen sætter verden via sine mange bud på fortællinger. Madsen når således frem til, at fortællingen giver vores liv sammenhæng og udgør rummet for vores møder, udvekslinger og samtaler med hinanden. Et univers, der kan udvides, nuanceres og perspektiveres i det uendelige. Det bekræftes i tobindsværket *Tugt og utugt i mellemtiden* (1976), som af mange betragtes som forfatterens absolutte hovedværk og markerer begyndelsen på forfatterskabets tredje og sidste fase. Her er fortællingen ligeledes i centrum, og bogen er helt konkret en god historie, en kriminalroman og en skildring af kærlighedens vilkår i 1970'ernes Danmark,⁸ nærmere bestemt hjembyen Aarhus, der fra dette tidspunkt i forfatterskabet bliver den gennemgående lokalitet for Madsens fortællinger. Desuden rummer *Tugt og utugt i mellemtiden* et utal af personer og figurer, der danner grundlag for forfatterskabets netværksstruktur fra omkring 1976 og frem – den såkaldte 'makrotekst', som refererer til sammenhænge på tværs af forfatterskabet, blandt andet via genbrug af figurer og fortællinger.

Det er denne digitaliserede makrotekst, som forfatteren har overdraget til Det Kgl. Bibliotek i form af registre over slægter og ideer i forfatterskabet samt en liste over værker fra 1993 og frem til i dag.⁹ Slægts- og idékataloget blev oprindeligt ført på kartotekskort, men blev

⁷ Anders Thyrring Andersen: At skabe hinanden. Mellemmenneskelig velfærdstematik hos Svend Åge Madsen. Maria Davidsen, Johs. Nørregaard Frandsen, Nils Gunder Hansen, Elisabeth Møller Jensen og Peter Simonsen (red.): *Litteratur på stedet. Til Anne-Marie Mai*, 2013, s. 227-236.

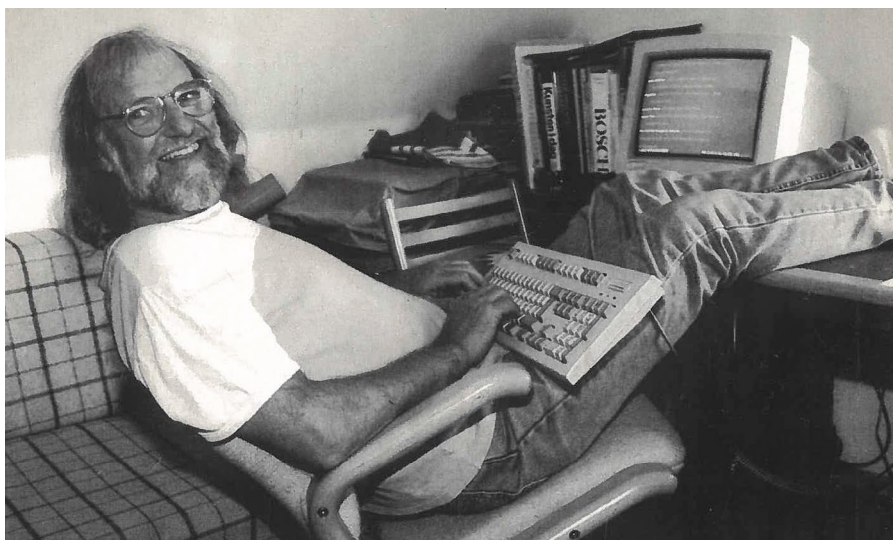
⁸ Dalgaard 1996, s. 18.

⁹ De mange værker omfatter både bøgerne som tekstfiler og en samlet oversigt over titlerne.

senere overført til computeren og har i flere årtier eksisteret digitalt i et WordPerfect-program i DOS, hvor materialet løbende er blevet udbygget. Dette netværk, som udgør fundamentet for de fleste af forfatterens senere udgivelser, er kendetegnet ved forbindelserne mellem de mange personer og slægter – fra de ældste, der går tilbage til 1600-tallets Aarhus, til de yngste, som repræsenterer en fjern fremtid. Personerne og slægterne (fortællerne) med de særlige Madsen-navne – Hife, Siger, Laveran m.fl. – optræder på kryds og tværs i teksterne, fortolker og kommenterer begivenhederne og bidrager med stadig nye betydninger og synsvinkler. De enkelte bøger i forfatterskabet kan læses som selvstændige tekster, men indgår samtidig i en større sammenhæng og udgør en mosaik af linjer, forbindelser og opfattelser, som det er op til læseren at tolke og forstå. Man kan med andre ord følge en udvikling i Svend Åge Madsens forfatterskab; fra opfattelsen af mennesket som et isoleret væsen, fanget i egne tanker og systemer, til erkendelsen af, at vi alle indgår i utallige sammenhænge – med slægten, historien, tiden, kunsten, ideerne og de øvrige fortællinger, der knytter sig til vores liv og virke. Disse mange sammenhænge har tiltalt forfatterens matematiske interesse for systemer, og der er ingen tvivl om, at Madsen tidligt fik blik for 'linket' og dets grænseløse muligheder. Man kan derfor betragte forfatterens digitale arkiv som en teknisk understøttelse og videreudvikling af forfatterskabets grundlæggende vision om verden som en hypertext¹⁰ – et rum af uendelige forbindelser og fortællinger. Selve computeren indtager da også en fremtrædende rolle i flere af Svend Åge Madsens værker, endda med særlige navne,¹¹ eksempelvis i fremtidsromanen *Se dagens lys* (1980), hvor Madam Datam styrer "udskiftningssamfundet" og sørger for, at alle samfundsborgere vågner op til en ny ægtefælle og et nyt liv hver eneste dag. Sammenhængene mellem computeren, matematikken og fortællingen er således mange, og det rige rum, som Svend Åge Madsen har frembragt og skabt, er enestående i dansk litteratur. Madsens status som en af Danmarks mest anerkendte forfattere er baggrunden for Det Kgl. Biblioteks ønske om at indlemme hans arkiv.

¹⁰ Dalgaard 1996, s. 45.

¹¹ Dalgaard 1996, s. 45-46.

Ill. 1. Svend Åge Madsen ved computeren i 1997. Fotografi af Erik Jepsen (Nordfoto). Originalfotografiet kunne ikke lokaliseres. Reproduceret efter bagsiden af Ejnar Nørager Pedersens bibliografi *Af og om Svend Åge Madsen*, Statsbiblioteket 1999.

Det hybride arkiv

Svend Åge Madsens hybride arkiv består af et heterogent materiale. Det fysiske tyngdepunkt er omtrent 80 mindre kasser¹² med materiale knyttet til Madsens værker fra ca. 1963 til ca. 2024: kladder, manuskripter til udgivne værker, noter, idéer og planer før og under nedskrivningen, m.m. Derudover består det fysiske arkiv af nogle ringbind med varierende indhold (fx korrespondance, anmeldelser, omtaler m.m. vedrørende forfatterskabet), en større samling specialer og opgaver om forfatterskabet samt ca. 100 kontrakter med forlag. Desuden blev forfatterens gamle kasse med kartotekskort indlemmet. Den anden del af det hybride arkiv omfatter digitale filer med forfatterskabets værker fra september 1993 og frem til i dag (herunder romaner, noveller,

¹² Dette tal angiver antallet af de kasser, der stod hjemme hos forfatteren. Tallet svarer sandsynligvis til det kommende antal syrefri enheder, når materialet er blevet ompakket, eftersom Det Kgl. Bibliotek følger proveniensprincippet, hvor forfatterens egen rationelle opdeling bevares.

skuespil, artikler og anmeldelser). Derudover er der et idékatalog (systematisk ordnede lister over idéer, planer, indfald og tilløb), der oprindeligt var baseret på indtastning af de førnævnte kartotekskort, men ført videre i et WordPerfect-program i DOS, samt et slægtsregister (en oversigt over alle personer, der optræder i værkerne samt oplysninger om dem). Som tidligere nævnt ligger artiklens fokus på den digitale del. Der er et stort forskningspotentialt i både den fysiske og den digitale del, men artiklens omdrejningspunkt er spørgsmålet om kuratering og dokumentation af det digitale arkiv. Det velordnede fysiske arkiv krævede ikke nogen større foranstaltninger – det skulle blot tjekkes for skadedyr, hvorefter fagpersonale kunne fjerne plastikchartekker og ompakke papirerne til syrefri æsker. Det forholdt sig anderledes med det digitale arkiv, men det vender vi tilbage til.

De moderne forfatterarkiver

Svend Åge Madsens hybride arkiv indgår nu i Det Kgl. Biblioteks store samling af moderne forfatterarkiver. For langt de fleste arkivers vedkommende er der tale om fysiske samlinger. Fra samme generation finder man bl.a. Klaus Rifbjergs (1931-2015) arkiv, der blev indlemmet i 2015 og består af 366 arkivæsker, samt Inger Christensens (1935-2009) arkiv, der blev afleveret i 2007 og indeholder 60 æsker.¹³ Ikke alle forfattere fra den generation har efterladt sig arkiver, og det kan skyldes en overbevisning om, at manuskripterne er forfatterskabet uvedkommende, og at man heller ikke ønsker breve, dagbøger eller tilsvarende indblik i privatsfæren bevaret. At der ikke eksisterer arkiver efter alle de største navne i denne og tidligere generationer, kan også skyldes den typiske *forsinkelse* på området: Papirerne befinder sig ofte i privateje ved forfatterens død og afleveres først senere til biblioteket. Som i tilfældet med Rifbjerg og Christensen er der også hos Madsen tale om det fænomen, der i nyere tysk arkivteori kaldes et 'Vorlass', dvs. papirerne er afleveret af forfatteren selv, mens vedkommende stadig var i live. Dette er en tendens, der er opstået i løbet af det 20. århundrede og udtryk for en generel 'Nachlassbewusstsein'¹⁴ hos arkivinstitutio-

¹³ Jf. hhv. acc. 2015/22 og acc. 2007/78. For Rifbjergs arkivs vedkommende er 2015-accesionen i praksis en samling af en række delafleveringer.

¹⁴ Se Kai Sina og Carlos Spoerhase: Nachlassbewusstsein. Zur literaturwissenschaftlichen Erforschung seiner Entstehung und Entwicklung. *Zeitschrift für Germanistik*, Neue

ner og forfatterne om værdien af manuskripter, breve, dagbøger osv., hvilket har gjort det vigtigt for begge parter at sikre materialet i tide. I den store efterkrigsgeneration rimer arkiv især på *papir*, men i nogle tilfælde – som hos Svend Åge Madsen – er der også afleveret andre medier. For Ribbjergs vedkommende består en meget lille del af det store arkiv bl.a. af spolebånd, disketter og dias.¹⁵ Hos Inger Christensen består arkivet udelukkende af papir (arkiver afspejler naturligvis altid kun det materiale, der i sidste ende er blevet indlemmet). Hvad det digitale angår, er et ‘Vorlass’ en særdeles god idé: Modsat papirer, der kan eksistere i århundreder, hvis de opbevares tørt og sikkert, har digitale lagringsmedier en langt kortere levetid. De skal derfor sikres i tide, hvis de skal bevares for eftertiden.

Forløbet op til sikringen

Forfattere er forskellige, og det samme gælder de processer, der fører til etableringen af et forfatterarkiv på Det Kgl. Bibliotek. Det materiale, der tilbydes, er ofte meget forskelligt organiseret: Nogle forfattere har vogtet over deres papirer med en bogholders nidkærhed med henblik på en fremtidig overdragelse, mens andre blot har haft disse arbejds-papirer liggende og nu vælger, at de skal bevares for eftertiden og ikke ende på genbrugsstationen.¹⁶ Nogle forfattere afleverer deres papirer i levende live, andre testamenterer dem eller lader spørgsmålet være op til arvingerne. Det er derfor ofte svært at gennemskue, hvilken forudgående proces der ligger til grund for det materiale, en forsker møder på læsesalen – uanset om det er i fysisk eller digital form. At en katalogpost oplyser ‘Gave fra forfatteren’ giver en vigtig oplysning om proveniens, men det er ikke en oplysning, der adskiller sig fra mange andre arkiver, da den konkrete proces ikke specificeres. Denne artikel kan være med til at råde bod på dette forhold.

Indlemmelsen af Madsens hybride arkiv er som nævnt et ‘Vorlass’. Baggrunden for dette går ti år tilbage og begyndte på et uformelt plan.

Folge, vol. 23, nr. 3, 2013, s. 607-623. Se desuden bl.a. bidragene i antologien *Nachlassbewusstsein. Literatur, Archiv, Philologie 1750-2000*. Kai Sina & Carlos Spoerhase (red.), Göttingen 2017.

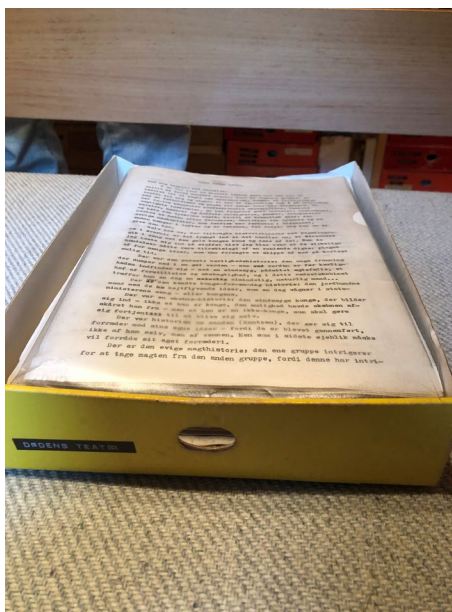
¹⁵ Jf. 2015/22, æskerne 362-366.

¹⁶ Se Jochen Meyer: Pedanten und Chaoten. Notizen zu einer Nachlass- und Nachlasser-Typologie. *Zeitschrift für Bibliotheks- und Bibliographie* 49, 2, 2002, s. 52-58.

Ill. 2. Forfatteren præsenterer det fysiske arkiv i maj 2024. Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

I foråret 2015 holdt Madsen et foredrag i Studenterkredsen på Aarhus Universitet og faldt i snak med en af denne artikels forfattere, seniorforsker Lotte Thyrring Andersen (herefter: LTA) fra det daværende Statsbiblioteket, om Madsens papirer. Der var ingen konkrete planer for papirenes fremtidige bevaring, hvorfor LTA foreslog, at de blev overdraget til Statsbiblioteket, hvilket forfatteren billigede. I september 2015 blev der afholdt et møde på Statsbiblioteket med deltagelse af Svend Åge Madsen, hans datter Maria, daværende direktør Svend Larsen og LTA. Her blev det besluttet at søge om midler til et forsknings- og formidlingsprojekt med udgangspunkt i registreringen af det fysiske arkiv. I oktober 2015 besøgte LTA arkivet, som blev opbevaret i et træhus i Svend Åge Madsens have i Risskov. Det viste sig, at samlingen var velordnet og derfor relativt let at gå til. LTA fik ligeledes fremvist det digitale arkiv i forfatterens arbejdsværelse, og også dette fremstod ordnet og systematisk opbygget. I løbet af de næste par år blev der søgt om støtte hos forskellige fonde, men det lykkedes ikke at rejse midler til projektet. I juni 2018 udtrykte Svend Åge Madsen ønske om fortsat at have adgang

Ill. 3. Æske med materiale til Madsens skuespil *Dødens teater* (1987). Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

til sine arkiver. Han ønskede også, at arkiverne forblev i Aarhus. Dette spørgsmål blev relevant, da Madsen i foråret 2024 kontaktede LTA med henblik på at overdrage fysisk og digitalt materiale til biblioteket, da han ikke længere havde brug for sine arkiver. Han lagde fortsat vægt på, at materialet skulle forblive i hans hjemby, da hans liv, kunstneriske virke og fiktive univers altid har udspillet sig i Aarhus. I mellemtiden var Statsbiblioteket (pr. 1. januar 2017) blevet fusioneret med Det kongelige Bibliotek (under det nye navn: Det Kgl. Bibliotek), hvilket betød, at den potentielle modtagerinstitution nu havde to håndskriftsamlinger. Det ville derfor umiddelbart være nærliggende at indlemme materialet i København, hvis håndskriftsamling i forvejen besad langt størstedelen af Danmarks forfatterarkiver og havde et tæt samarbejde med nationalbibliotekets bevaringsafdeling. Madsens betingelse blev dog accepteret af Det Kgl. Biblioteks nye direktør, Svend Larsen, under forudsætning af, at indlemmelsen i øvrigt fulgte de etablerede arbejdsgange, herunder faglige indstillinger fra kuratorerne og samarbejde med bibliotekets bevaringsafdeling i København. I maj 2024 blev materialet besigtiget af LTA og seniorforsker Thomas Hvid Kromann (herefter: THK), sidst-

Ill. 4. Det fysiske arkiv pakkes ned, oktober 2024. Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

nævnte fra Håndskriftsamlingen i København. Omfang og indhold blev præciseret; fra forfatterens side var det afgørende, at der kun var tale om dokumenter, der direkte vedrørte forfatterskabet, og ikke personalia, dagbøger eller andre fortrolige dokumenter.

Den konkrete indlemmelse kunne herefter gå i gang. De to kuratorer, LTA og THK, udfærdigede en faglig indstilling for henholdsvis det fysiske og det digitale arkiv, hvilket omfattede vurderinger af materialets omfang, bevaringsstilstand, kulturhistoriske værdi m.m. Den faglige indstilling blev godkendt af bibliotekets direktør og de respektive ledere for de relevante samlinger, nemlig Sonny Ankjær Sahl (Specialsamlinger) og Madeleine Schlawitz (Digital Kulturarv). Herefter blev to digitale samlingsforvaltere fra Digital Kulturarv, Mathias Stii Kusk Malmberg (herefter: MSKM) og Stephen Hunt (herefter: SH), kontaktet, da de skulle varetage det videre forløb omkring den tekniske sikring af det digitale arkiv. Donationsaftalen for det fysiske arkiv var på plads i september 2024, og arkivet blev afhentet i Risskov måneden efter og transporteret til bevaringsafdelingen på Det Kgl. Bibliotek i København. Efter ordningen og emballeringen af materialet, hvilket på grund af dets systematik kun krævede minimal deltagelse fra kuratorernes side, blev det fysiske materiale returneret til Aarhus og efterfølgende registreret af LTA, som også udarbejdede en registrant. I umiddelbar forlængelse af afhentningen blev der underskrevet en donationsaftale for det digitale materiale, som stadigvæk befandt sig i forfatterens privateje.

Inden den tekniske sikring fandt sted, besluttede man på et møde mellem kuratorer (LTA og THK) og de digitale samlingsforvaltere (MSKM og SH) at lave videooptagelser af, hvordan Svend Åge Madsen udførte sit forfattervirke ved hjælp af det system, han selv havde udviklet. Baggrunden for dette var usikkerheden omkring integriteten af arkivets data (jf. analyser senere i artiklen). Ud fra fotografier af computer-setuppet kunne man udlede, at softwaren var WordPerfect 5.1 fra 1989, og at den CPU, der sandsynligvis sad i maskinen (Intel Pentium 4) var fra starten af 2000'erne. Maskinen var således maksimalt 24 år gammel og ikke helt tilbage fra 1989, hvor WordPerfect 5.1 var blevet frigivet. Alligevel havde computeren en betragtelig alder, hvilket var med til at motivere videooptagelsen. Denne måde at dokumentere på tjente flere formål. For det første fjernede det risikoen for, at Madsens unikke arbejdsproces kunne gå tabt for eftertiden som følge af sikringsprocessen, da den som minimum ville være videodokumenteret. For det andet gav det mulighed for, at skaberen selv kunne sætte ord

Ill. 5. Svend Åge Madsen og Mai Jensen Klærke ved optagelserne af forfatterens anvendelse af sit system. Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

på egne overvejelser og tanker bag systemets opbygning og brug, uden at man i fremtiden skulle gætte sig til sammenhængen. For det tredje kunne dette dokumentationsarbejde foretages før og uafhængigt af det øvrige sikringsarbejde. Fokus skulle være på at dokumentere systemets funktionalitet, samt Madsens bagvedliggende logik, hvad angik strukturen og systematikken. Dette blev vurderet til at være den mest enkle løsning på problemstillingen om, hvordan man kunne give eftertiden en forståelse af Madsens forfattervirke efter 1990'erne, uden at udsætte selve data for fare. Ved den tekniske sikring var risici større. LTA og informationsspecialist Mai Jensen Klærke (AU Library Bartholins Allé Aarhus) besøgte forfatteren den 16. december 2024. I løbet af en formiddag optog Mai forfatterens brug af computerens tastatur og computerskærmen i arbejdsværelset på første sal, mens LTA stillede spørgsmål angående indholdet af de forskellige registre.

Den tekniske sikring

Den tekniske sikring fandt ligeledes sted i forfatterens arbejdsværelse – et rum, hvor utallige fiktive personer, slægter og ideer gennem tiden har mødt hinanden i Svend Åge Madsens litterære og digitale univers. Denne gang deltog, ud over forfatteren selv, tre repræsentanter for Det Kgl. Bibliotek: LTA, MKSM og SH. Besøget blev planlagt på baggrund af et begrænset oplysningsgrundlag (datastørrelse, styresystem, hardware- og softwarealder, datastruktur, backup og adgangsmuligheder). Inden besøget havde de digitale samlingsforvaltere modtaget skærmfotos, der viste arbejdsopsætningen. Fotograferne bekræftede, at computeren kunne tilsluttes nyere skærme, samt viste DOS-miljøets programversion. MKSM og SH var også informeret om forfatterens arbejdsmetode, herunder hvordan Madsen kunne trække data ud fra sin gamle computer. Arkivet bestod af et DOS-lignende system, der fungerede via tastaturkommandoer i en selvopbygget struktur. Computeren havde, så vidt man vidste, aldrig være koblet på internettet og fungerede som et selvstændigt miljø. Al kommunikation med forlag og forsendelse af digitale manuskripter foregik via en anden computer. Der fandtes ingen backup af systemet eller af data. Fotodokumentationen og arbejdsbeskrivelsen viste, at opsætningen var relativt unik: Donator brugte et meget gammelt program (WordPerfect 5.1 fra 1989) til at strukturere sine tanker og udføre sit forfattervirke i. Arkivet bestod i sin essens af tekstfiler, hvor programmet WordPerfect gav teksterne

struktur og sammenhæng defineret af forfatteren. Kort sagt: Arkivet gav kun mening i sin oprindelige systemkontekst og med Madsen bag tastene. *Hvad* man sikrede – og *hvordan* – ville få stor betydning for fremtidig forståelse af arkivets logik, og det ville være rammesættende for fremtidige brugsscenerier og de mulige forskningsperspektiver.

Aktuelt indsamler Det Kgl. Bibliotek ikkepligtatleveret digital kulturarv via to metoder: 1) aftalebestemt brugerupload, hvor donator uploader materialet via et link direkte til et sikret arbejdsområde, eller 2) sikring af et fysisk lagringsmedie (harddisk, USB-nøgle, floppydisk, optiske diske), som doneres til biblioteket. Af hensyn til digitale bevaringsprincipper forsøger biblioteket at påvirke mindst muligt under sikringen. Derfor blev det i denne sag besluttet, at accessionen skulle ske via sikring af lagringsmediet frem for brugerupload.

Når Det Kgl. Bibliotek sikrer et lagringsmedie, sker det typisk ved at oprette et *fysisk* image af lagringsmediet, hvor alt indhold – også tom plads – kopieres uden kuratering. Det giver øget datamængde og sikrer også irrelevante data, herunder slettede filer og private oplysninger som browserhistorik og dokumenters versionshistorik. Denne metode vælges ofte, fordi sikring af digitale arkiver nemt kan blive et appendiks i komplekse og tidspresede accessionssager. I denne sag blev de digitale samlingsforvaltere dog inddraget tidligt i processen, så man kunne bistå sikringsprocessen hos donator og dermed have mere direkte indflydelse på, *hvad* der blev sikret, samt *hvorfor* (og *hvorfor ikke*) noget data skulle sikres. Dermed blev der oprettet et *logisk* image af harddisken i dialog med donator og kurator. Under processen opstod dog flere problemstillinger, som måtte håndteres på stedet – disse beskrives i det følgende.

Forfatterens digitale arkiv lå på en ældre harddisk, hvilket skabte bekymring for dataintegriteten. Dette forhold påvirkede beslutningerne om planlægningen af sikringsbesøget. Først og fremmest skulle processen med datasikring gennemføres med så lille risiko som muligt for systemnedbrud og datatab, da dette ville ødelægge Madsens unikke livsværk og potentielt umuliggøre hans fremtidige forfattervirke. Dernæst krævede sikringen af gammel hardware også praktisk forberedelse, da der var usikkerhed om mulighederne for kabeltilslutning og dermed adgang til data. De digitale samlingsforvaltere var dog bekendt med, at der måtte være en måde, hvorved Madsen kunne få data ud af computeren, eftersom manuskripter udført i WordPerfect-programmet var blevet sendt til forlaget via e-mails fra en anden computer.

Ill. 6. Harddisken. Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

Det bedste valg ville være at få adgang til og sikre hele systemet på forfatterens pc. På den måde kunne fremtidens forskere forhåbentlig starte Madsens WordPerfect-program op og få adgang til de samme data, som Madsen arbejdede med, i stedet for blot at se en videooptagelse. Da der var usikkerhed om kvaliteten af data, blev en alternativ sikringsløsning også kort overvejet: Her ville der være tale om en simpel overførsel af tekstfiler til et medbragt lagringsmedie. En sådan overførsel ville emulere Madsens måde at sende manuskripter til forlaget på, men det ville fjerne den kontekst, som det digitale miljø udgjorde, og følgelig repræsentere et forfatteroutput ('flade' tekster, fx upublicerede manuskripter og færdige manuskripter) med begrænsede muligheder for at forstå det digitale forfattervirke, dvs. den unikke proces, hvorved Svend Åge Madsen skabte nye idéer og tekster, og hvordan disse gradvist udviklede sig til afsluttede værker. Derfor blev muligheden for at udtrække flade tekstfiler set som en backupløsning. I udgangspunktet var tilgangen forsigtig, selvom en vis risikovillighed var nødvendig for en vellykket sikring, og der var her tre mulige scenarier:

Det første og mest forsigtige scenarie gik ud på, at Madsens i dialog med kurator udvalgte de relevante filer og derefter selv flyttede filerne over på et medbragt lagringsmedie, ligesom han ville gøre, når et manuskript skulle sendes til et forlag. Denne løsning var den mindst attraktive, da data ville miste deres strukturelle kontekst og for eftertidens brugere fremstå som en række usammenhængende flade filer, der viser resultatet, men ikke arbejdsprocessen. Til gengæld byggede løsningen på en velkendt metode og indebar derfor den mindste risiko.

Det andet scenarie gik ud på, at SH, Madsen og kurator (LTA) sammen udvalgte de områder af harddisken, som var relevante for accessionen og repræsenterede Madsens digitale forfattervirke. Denne løsning krævede både fysisk og digital adgang til harddisken, hvilket var en ubekendt helt frem til sikringsøjeblikket. Fordelen ved denne løsning ville være, at sikringen udelukkende ville gemme data, der havde med forfattervirket at gøre. Dertil kunne man forhåbentlig også bevare den system- og programmæssige kontekst, så data i fremtiden kunne gengives meningsfuldt. Og slutteligt ville sikringsprocessen kun aktivere de dele af harddisken, man vidste fungerede og dermed mindske risikoen for nedbrud. Dette scenarie ville dog kræve særligt meget af donatoren og hans forståelse af egne data, da dataene visuelt kunne fremstå anderledes end normalt på hans egen pc på grund af

Ill. 7. 'Workflow for sikring af digitale medier'. Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

sikringsprocessen.¹⁷ Spørgsmålet var derfor, om Madsen kunne identificere de relevante data, eftersom han var den eneste, der havde fuld indsigt i indholdet.

Det tredje og sidste scenarie var at lave et fuldstændigt fysisk image af hele harddisken, hvilket ville sikre samtlige data og kopiere alle områder på disken. Det ville være en nemmere løsning end nr. 2, hvis der var adgang til harddisk og data. Fordelen ved denne metode var, at man med sikkerhed ville bevare den digitale kontekst og alt materiale, der var relevant for Madsens forfattervirke. Omvendt var ulempen, at man sandsynligvis ville få meget irrelevant og forvaltningsmæssigt potentielt problematisk data med, som efterfølgende skulle frasorteres manuelt – en meget tidskrævende opgave. Det Kgl. Bibliotek og Svend

¹⁷ Data vises på forensic-teknikers pc i programmet FTK (Forensic ToolKit) og dermed ikke i dets "normale" miljø.

Åge Madsen var enige om, at det indlemmede materiale skulle afspejle Madsens forfattervirksomhed og ikke hans privatliv. Desuden kunne denne sikringsmetode tage ekstraordinært lang tid sammenlignet med de to andre, da datamængden var stor og skulle sikres bit-for-bit, og den nødvendige tid var sandsynligvis ikke til rådighed ved ét besøg.¹⁸ Forud for sikringsbesøget valgte man scenarie 2, med scenarie 1 som alternativ, hvis der opstod problemer undervejs. Inden sikringsprocessen blev forfatteren informeret om forløbet, og de forskellige sikringsmuligheder drøftet. Forfatteren vurderede, at computeren kunne indeholde irrelevante eller private data, hvilket bekræftede, at scenarie 2 var mest hensigtsmæssigt for begge parter.

Arbejdet kunne gå i gang. Et antistatisk miljø blev etableret: en antistatisk måtte blev lagt på forfatterens skrivebord og forbundet til en radiator, som ledte statisk elektricitet til jord. Den stationære computer blev skilt ad ved brug af iFixit Business Toolkit, der indeholder det nødvendige udstyr til præcis denne opgave. Inde i maskinen var der en enkel intern harddisk med det ældre portformat IDE med et 40 pin-stik, hvilket svarede til den CPU, der fremgik af et klistermærke på maskinen; dette havde betydning for det medbragte sikringsudstyr. Den interne harddisk blev afkoblet fra computeren og placeret på den antistatiske måtte. Før aflæsningen af indholdet og sikringen af data blev en række komponenter tilsluttet harddisken.¹⁹ Det er vigtigt, at datamedier aldrig tilsluttes bibliotekets forensic-maskine uden en skriveblokeringsenhed imellem: Enheden forhindrer Windows og andre operativsystemer i at skrive til harddisken og sikrer, at indholdet forbliver uændret og originalt. Efter etablering af det antistatiske miljø og opkobling af harddisken, blev der sat strøm til harddisken. På Det Kgl. Biblioteks forensic-maskine kunne SH og forfatteren gennemse filerne via værktøjet FTK Imager og begynde at udvælge relevante filer. Det viste sig vanskeligt at skabe sammenhæng mellem det, man så i FTK Imager, og det, der oprindeligt blev vist i WordPerfect 5.1. Der var enighed om at genskabe det oprindelige miljø, så Madsen kunne udpege de ønskede filer direkte i WordPerfect. Da Madsen igen havde adgang til sit velkendte miljø, kunne SH se opstarten af operativsystem-

¹⁸ For nyere harddiske tager det ca. 2-4 timer for 500 GB, mens det tager længere tid for ældre harddiske.

¹⁹ Skriveblokeringsenhed (Write Blocker), IDE til USB-adapter, forensic-maskine, stikdåse samt data/strøm-kabler.

ginale form – forudsat at fremtidige styresystemer understøtter DOS-programmer. Takket være den logiske sikring blev arkivets størrelse særdeles håndterbar: kun 320 MB i sikret form. Arkivet rummer 8.741 unikke tekstfiler fordelt på 234 mapper (vist i en almindelig Windows 10-udgave) samt en kopi af DOS-versionen af WordPerfect. Hertil kommer den tidligere omtalte filmdokumentation, som øger den samlede størrelse med henholdsvis 52 GB og 30 GB for henholdsvis skærm- og tastaturvideoerne. Ved den efterfølgende gennemgang af arkivet på Det Kgl. Biblioteks arbejdsområde viste det sig, at et moderne Windows-miljø (2025) har vanskeligt ved at afvikle tekstfilerne korrekt. Derfor anbefales det at tilgå arkivet via WordPerfect-programmet, idet brugeren herved får fremvist arkivet i sin originale strukturerede form. Det næste skridt for Det Kgl. Bibliotek er at afklare, hvordan arkivet bedst bevares og forvaltes i et digitalt repository – et emne, der ligger uden for denne artikels rammer.

Dokumentation og transparens

Materiale i forfatterarkiver udgør kildemateriale, der – afhængigt af de forskningsspørgsmål, der stilles – kan tjene mange formål, bl.a. indsigt i en forfatters liv, enkelte værker, det samlede forfatterskab, sam- og eftertid m.m. Kildemateriale er aldrig neutralt, men skal altid sættes i kontekst og underlægges kildekritik. En af de relevante kontekster er forfatterarkivet selv. Et givet forfatterarkiv har sin egen specifikke tilblivelseshistorie formet af de valg, der træffes undervejs fra privateje til færdig katalogpost med tilhørende beholdning. En fornyelse af moderne arkivforskning har således bestået i en interesse for arkivernes egen historie, dvs. bevægelsen fra – som Ann Laura Stoler har betegnet det – ‘archive-as-source’ til ‘archive-as-subject’.²⁰ Fokus ligger altså ikke længere kun på et specifikt kildemateriale fra et anvendt arkiv, men også på arkivets konkrete tilblivelseshistorie, herunder hvordan denne historie former og påvirker arkivets sammensætning og struktur. Væsentlige forskningsbidrag om dette emne kan bl.a. findes hos den canadiske forsker og arkivar Terry Cook (1947-2014), som både betragtede arkivinstitutionen i et internt og eksternt perspektiv. Cook

²⁰ Ann Laura Stoler: *Along the archival grain: epistemic anxieties and colonial common sense*, Princeton, 2008, s. 86. Se desuden bl.a. Francis X. Blouin og William G. Rosenberg: *Processing the Past. Contesting Authority in History and the Archives*, Oxford 2011.

fremhæver bl.a. i artiklen “The Archive(s) Is a Foreign Country: Historians, Archivists, and the Changing Archival Landscape” fra 2011,²¹ at historikere generelt overser “the subsequent history of documents over time, including the many interventions by archivists (and others) that transform (and change) that original archive into archives”.²² Cooks ærinde er de mange institutionelle og praktiske processer, der knytter sig til arkivalierne, og arkivarens betydningsfulde rolle i denne proces. Hos Cook lyder det ligefrem, at arkivarerne “co-create the archive”.²³ Ifølge Cook er det på den ene side nødvendigt, at historikere og andre forskere indtænker implikationerne af de arkivalske processer og den måde, hvorpå arkiverne skabes. På den anden side er det fra arkivinstitutionens side nødvendigt, at “their many necessarily subjective interventions (and the methods and ideas behind them) be well researched, documented, transparent, and accountable, so that these could be interrogated and understood by researchers, if the surviving archive were to be used with greater nuance.”²⁴ Dette gælder ikke kun de fysiske arkiver, men også digitale arkiver, hvor den tekniske dokumentation er anderledes integreret, og hvor der træffes valg, der sjældent dokumenteres.

Det betyder imidlertid ikke, at et arkivs tilblivelseshistorie ikke kan rekonstrueres. For ældre forfatterarkivers vedkommende kan man forsøge at støtte sig til kilder, fx spor i journalsager, korrespondancer eller lignende.²⁵ I en antologi som *Danske forfatterarkiver* (2021), der præsenterer arkiver efter Jens Baggesen, Søren Kierkegaard, H.C. Andersen, Georg Brandes m.fl., er det dog tydeligt, at der er tale om et eksternt blik, dvs. at det institutionelle aspekt som regel kun i begrænset omfang medtænkes.²⁶ For nyere forfatterarkivers vedkommende kan involverede parter (nuværende eller tidligere samlingsmedarbejdere)

²¹ Terry Cook: The Archive(s) Is a Foreign Country: Historians, Archivists, and the Changing Archival Landscape. *The American Archivist*, vol. 74, Fall/Winter 2011, s. 600-632.

²² Cook 2011, s. 600.

²³ Cook 2011, s. 606.

²⁴ Cook 2011, s. 617.

²⁵ Thomas Hvid Kromann: Kommissionen til Bevaring af danske Forfatteres Manuskripter og Breve: Om et kapitel i det 20. århundredes danske arkiv- og litteraturhistorie. *Fund og forskning i Det Kongelige Biblioteks samlinger*, 63, 2024, s. 41-146.

²⁶ Anders Juhl Rasmussen og Thomas Hvid Kromann (red.): *Danske forfatterarkiver*, 2021.

i bedste fald interviewes,²⁷ eller tilblivelseshistorien kan i visse tilfælde være blevet nedfældet af kuratorer, der selv var involveret i processen.²⁸ I sidstnævnte tilfælde, en undtagelse, der bekræfter reglen, får man et privilegeret indblik i processen. Generelt må man dog sætte spørgsmålstegn ved, om en øget dokumentation af de eksisterende workflows og de generelle ordningsmodeller i praksis giver informationer, der for alvor kan dokumentere et givet arkivs tilblivelseshistorie. Afleveringen af privatarkiver foregår på et aftalebaseret grundlag og ofte i en forudgående dialog mellem donator og arkivinstitutionens repræsentanter. Skriftlige aftaler mellem parterne omfatter imidlertid sjældent, hvis overhovedet, alle de drøftelser, der har været i en forudgående dialog. Emnerne kan være det tilbudte materiales omfang og karakter, men også forfatterens overvejelser omkring det at gemme (og kassere), og hvordan denne praksis har udviklet sig over tid. Når sådanne informationer ikke bevares, bliver det senere vanskeligt at rekonstruere det enkelte forfatterarkivs tilblivelseshistorie – uanset om der er tale om et fysisk eller et digitalt arkiv – fordi kildegrundlaget ofte er særdeles spinkelt eller endog ikkeeksisterende. Den manglende viden, som eftertiden stilles over for, kan i en vis forstand tilskrives en art *institutionel amnesi*.²⁹ Oplysninger fra processen bliver ofte ikke nedskrevet. Når personalet udskiftes over tid, forsvinder denne viden fra institutionen, hvis ikke den i en travl hverdag med mange andre gøremål allerede er blevet glemt. Spørgsmål om en forfatters praksis med at gemme fx kladder til udgivne værker indgår ikke nødvendigvis i dialogen mellem forfatter og arkivinstitution. Det drejer sig derfor ikke om manglende journalisering – sådanne informationer er ikke omfattet

²⁷ Se Astrid Ølgaard Schriver og Helle Strandgaard Jensen (2022): Arkivets digitalisering. En ny udfordring til historisk metode? *Temp* nr. 25, 2022, s. 5-27. Artiklen omhandler dog ikke forfatterarkiver, men Det Kgl. Biblioteks luftfotosamling.

²⁸ For en beskrivelse af ordningen af henholdsvis Peter Seebergs og Inger Christensens respektive arkiver, se Lotte Thyrring Andersen: Biografi af et arkiv. Om biografier, registranter og Peter Seebergs arkiv på Hald. Maria Davidsen, Jørgen Aabenhus og Anne-Marie Mai (red.): *Peter Seeberg og Hald. At åbne arkivet*, 2005, s. 14-28, og Thomas Hvid Kromann: Arkivet findes: Om den dynamiske relation mellem fem flyttekasser, 60 arkivæsker og lige knap 1.000 siders tekst. Dan Ringgaard og Jonas Ross Kjærgaard (red.): *Gensøgt. Inger Christensens efterladte papirer*, 2020, s. 21-42.

²⁹ Jf. fx Alastair Stark og Brian Head: Institutional amnesia and public policy. *Journal of European Public Policy*, 26:10, 2019, s. 1521-1539, DOI: 10.1080/13501763.2018.1535612. Begrebet har sandsynligvis sit udspring fra Christopher Pollitts artikel "Institutional amnesia: A paradox of the 'information age'", *Prometheus* 19(1), 2000, s. 5-16.

af journaliseringspligten – men om at denne udvidede dokumentation hidtil ikke har været en del af den traditionelle samlingsforvaltning. Dokumentationen kan omfatte den ordning og frasortering, der sker, når materialet skifter hænder, men den kan også være bredere anlagt og dermed i sidste ende være med til at producere forskningsdata.

Diskussion

Med indlemmelsen af Svend Åge Madsens arkiv er et værdifuldt litterært kildemateriale nu sikret for eftertiden. I det følgende diskuteres kort fire centrale og indbyrdes forbundne aspekter i tilknytning til indlemmelsen: 1) at materialet blev sikret i tide, 2) samarbejdet mellem forskellige fagligheder, 3) den konkrete arkivsikring og 4) dokumentationsbehovet.

Det første punkt vedrører sikringen af materialet i tide. Forfatterarkiver er ikke omfattet af Pligtafleveringsloven, så alle indlemmelser sker gennem aftalebaserede overdragelser mellem arkivinstituttionen (her: Det Kgl. Bibliotek) og forfatteren, arvinger, litterære eksekutorer eller andre (her: forfatteren selv). Indlemmelsen af Madsens arkiv var et såkaldt 'Vorlass', hvor forfatteren overdrog sit arkiv til Det Kgl. Bibliotek, mens han stadigvæk var i live. Papirerne var nemme at overskue og lette at håndtere, da de blev opbevaret sikkert i Madsens hjem, hvilket skyldtes både forfatterens orden og materialets kvaliteter. For det digitale materiales vedkommende stiller situationen sig principielt anderledes. Materialet blev sikret, men dette skete på trods af – og ikke på grund af – forfatterens tekniske setup. Strategien "If it ain't broken, don't fix it" kan være en pragmatisk strategi for forfatteren, men den er problematisk for de arkivinstituttioner, der skal indsamle og bevare materialet. Digitale lagringsmedier har en begrænset levetid, og den digitale skrøbelighed blev allerede påpeget i UNESCOs *Charter on the Preservation of the Digital Heritage* (2003).³⁰ Når materialet ikke er omfattet af Pligtafleveringsloven, kan det ofte kræve en opsøgende indsats fra arkivinstituttionen, men det betyder ikke nødvendigvis, at forfatteren er klar til at afgive materialet. At Madsens materiale blev sikret, skyldes både forfatterens imødekommenhed, arkivinstituttionens ekspertise og det held, at Madsens gamle maskiner stadigvæk fungerede. Hvis der ikke havde været tale om et 'Vorlass', ville situationen have været anderledes: Ved en posthum overdragelse, hvor arvingerne – fx med støtte i et

³⁰ Jf. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000179529>>.

testamente – afleverede materialet til Det Kgl. Bibliotek, ville det have været langt mere problematisk, hvis ikke umuligt, at udpege de filer, der skulle bevares, medmindre hele computeren blev sikret. Her ville arvingerne stå på usikker grund, også etisk. Men der er flere hensyn at tage. For institutionen handler det også om ressourcer. Svend Åge Madsens arkiv er et unikt arkiv uden backup, hvilket betyder, at der skal foreligge minimum tre bevaringskopier, der ideelt set skal ligge på tre forskellige medieformer, tre forskellige steder i verdenen, som Det Kgl. Bibliotek skal have hver sin separate aftale med og betale for (eller have anden samarbejdsaftale med). Derudover skal data kunne tilgås og læses fra Det Kgl. Biblioteks side, trækkes frem i adgangssystemer og kunne beriges med metadata. Biblioteket skal også løbende sikre sig, at data kan læses, da IT-systemer hele tiden udvikler sig, og gamle formater fx bliver ulæselige på fremtidige maskiner. Endelig skal data også med et løbende interval migreres over på nye lagringsmedier med henblik på risikominimering for sammenbrud og datakorrumpering. Et kuratorisk forarbejde kan reducere det indlemmedes størrelse. Ud over prisen for vedligeholdelsen af data, spiller CO2-aftrykket selvsagt ind.

Det andet punkt vedrører samarbejdet. Arkiver findes sjældent i private hjem: De opstår typisk gennem en indlemmelsesproces, hvor både forfatteren og arkivinstitutionens repræsentanter foretager valg og fravalg. For fysiske arkivers vedkommende kan en kurator umiddelbart vurdere de foreliggende papirer. Ordningsgraden har naturligvis betydning for overblikket, og bevaringsteknikere kan inddrages. For digitale arkiver er teknologisk ekspertise afgørende – både for at sikre materiale og for at gøre det tilgængeligt efterfølgende. Som det fremgår af denne artikel, kræver en indlemmelse et konkret samarbejde mellem forfatter, kuratorer og digitale samlingsforvaltere. Terry Cook påpeger i “The Archive(s) Is a Foreign Country” fra 2011, at udvælgelsen (“appraisal”) spiller en afgørende – og ofte overset – rolle, især uden for institutionerne. Dette gælder generelt for udvælgelsen af materiale og fravalget af det, der ikke skal bevares for eftertiden. Arkivarerne “thereby co-create the archive”,³¹ som Cook skriver. Ifølge Cook er historikere ofte ikke opmærksomme på den kuratoriske agens, der præger arkivarernes arbejde, da arkivarer generelt “are not perceived as constructing social memory to reflect contemporary needs, values, and assumptions; that

³¹ Cook 2011, s. 606.

is the role of historians and other users of the archive”.³² Samtidig viser denne artikel, at man i arbejdet med digitale forfatterarkiver må være opmærksom på samspillet mellem forfatter, kuratorer og digitale samlingsforvaltere – og de valg, der træffes i denne dialog.

Det tredje punkt vedrører den metode, hvormed digitalt materiale sikres. Det Kgl. Bibliotek gør brug af en række bevaringsstrategier, der afhænger af materialet, og som bl.a. involverer emulering, sikring af originalkopier, geografisk, teknologisk og politisk uafhængighed m.m. I øjeblikket foretages de fleste sikringer af digital kulturarv på Det Kgl. Bibliotek som fysiske images, hvor alt indhold af lagringsmedierne gemmes. Dette er uhensigtsmæssigt, da det medfører et kraftigt forøget behov for dataplads, men det giver samtidig en arkivmæssigt vigtig mulighed for transparens, dokumentation og sikkerhed (særligt hvis der sker en for omfattende frasortering). Derudover medfører ufokuserede sikringer ofte ustrukturerede og uhomogene digitale arkiver, hvilket resulterer i et øget behov for kuratering og dermed mere arbejdstid, hvilket i sidste ende øger de samlede omkostninger ved håndteringen af digitale arkiver. Omvendt har Det Kgl. Bibliotek også mulighed for mere målrettede arkivsikringer, logiske images, som i tilfældet med Madsens harddisk. Men som det fremgår af denne artikel, har denne metode også sine udfordringer. For det første kræver den en langt større grad af forberedelse før sikringen samt et indgående kendskab til arkivets indhold. Dette gør pludselige og tidspressede arkivdonationer (fx ved dødsfald) ekstra problematiske,³³ ligesom det logistisk kan være vanskeligt at foretage sikringen på stedet i ro og mag. Alternativt er det muligt at foretage logiske images af digitale arkiver på lagringsmedier, *efter* at arkivet er modtaget på Det Kgl. Bibliotek, hvilket oftest er praksis i dag. Men det letter ikke nødvendigvis arbejdsbyrden, da donator typisk har overdraget ansvaret på dette tidspunkt, og kurator derfor skal fungere som arkivets vidensperson og træffe beslutninger om frasortering. Det er sjældent en nem rolle, da digitale arkiver ofte er komplekse, usammenhængende og præget af meget ‘datastøj’. Erfaringer viser, at kuratorer ofte mangler både tid og kompetencer til at udføre dette kritiske arbejde tilfredsstillende for alle parter, hvilket betyder, at digitale privatarkiver ofte ender i et limbo mellem rodekasse og kulturarv. Der er ingen tvivl om, at institutionens ressourcemæssige

³² Cook 2011, s. 607.

³³ Dette relaterer sig til denne artikels overordnede diskussion af “Vorlass”-teorien.

prioritering og dialogen med Svend Åge Madsen var afgørende for, at et arbejde, der ellers ville have været omfattende, kunne udføres på stedet og relativt ukompliceret. En forudsætning for dette var, at donator havde god forståelse af og kendskab til egne data og – med vejledning fra de digitale samlingsforvaltere – kunne navigere i sikringsprogrammets alternative visning af data.

Det fjerde og sidste punkt vedrører dokumentationen. Hvis man skal kunne forstå det enkelte arkivs tilblivelseshistorie – herunder arkivarens og andre involveredes roller – er *transparens* afgørende. Denne transparens kan kun sikres gennem fyldestgørende dokumentation af skriftlig og audiovisuel karakter. For Det Kgl. Bibliotek kunne et oplagt næste skridt være at udforme et katalog over mulige dokumentationsmetoder og etablere workflows for de dokumentationspraksisser, som man ønsker at benytte sig af. Svend Åge Madsens digitale arkiv viser desuden, at det ikke kun handler om teknologi, men også om forfatterens/arkivskaberens aktive medvirken. I samarbejde mellem institutionens repræsentanter og forfatteren kan man i fællesskab skabe værdifulde forskningsdata, som både kan bruges som historisk og teknisk kontekst for fremtidig anvendelse af arkivet og fungere som kildemateriale til en bredere etisk, juridisk og især teknologisk udvikling. Her udestår en opgave for arkivinstitutionerne: Revideringen af eksisterende workflows og udviklingen af nye løsninger, der bedre end hidtil dokumenterer de kuratoriske valg og dermed sikrer transparens, skal afbalanceres med de ofte begrænsede ressourcer, der eksisterer på arkivinstitutionerne.

Konklusion

Med indlemmelsen af Svend Åge Madsens arkiv er et væsentligt kildemateriale til et betydeligt dansk forfatterskab fra det 20. og 21. århundrede blevet sikret for eftertiden. I denne artikel har vi fokuseret på den digitale del af Svend Åge Madsens hybride arkiv samt dokumentationsaspektet.

Kuratoriske valg og dokumentationsmetoder er afgørende for, hvordan arkiverne indlemmes og bevares. De beslutninger, der træffes i indlemmelsesprocessen, påvirker ikke kun, hvilket materiale der bevares, men også hvordan det fremover kan tilgås og forstås. En grundig dokumentation af disse valg kan skabe et mere nuanceret perspektiv på forfatterskaberne og deres kontekst, hvilket er essentielt for fremtidig forskning. Uden ordentlig dokumentation kan forskere have vanske-

ligheder med at forstå arkivets tilblivelseshistorie, hvilket kan påvirke kvaliteten af den forskning, der inddrager materialet.

I artiklen identificeres flere udfordringer i sikringsprocessen for digitale arkiver, herunder risikoen for datatab og vanskeligheder med at bevare den originale kontekst ved overførsel til nye systemer. Det samlede system giver en dybere indsigt i forfatternes arbejdsmetoder, men sikringen kræver omhyggelig forberedelse og kendskab til arkivets indhold.

Det betones ligeledes, at samarbejdet mellem forfattere, kuratorer og digitale samlingsforvaltere er centralt for sikringsprojektets succes. For at optimere samarbejdet er det vigtigt, at alle parter involveres tidligt og har en klar forståelse af deres roller og ansvar. Dette sikrer, at relevante data bevares, og at der træffes informerede beslutninger om, hvad der skal sikres, og hvordan det bedst gøres.

Fremtidig forskning må undersøge det konkrete indhold af både papirer og digitale filer. Men allerede nu står det dog klart, at kilde-materialet vil muliggøre nye perspektiver på samtlige udgivne værker gennem de bevarede forarbejder og skitser. Forfatterskabet er naturligvis præget af den teknologiske udvikling, og derfor findes materiale til værker udgivet fra 1993 og frem både i fysisk og digital form. Det samme gælder idékataloget og slægtsregistret, som oprindeligt blev ført på fysiske kartotekskort, men efter indtastning nu eksisterer som digital database. Ud over dette materiale rummer arkivet supplerende kildemateriale i form af kontrakter, professionel korrespondance og specialer. Artiklen viser, at det var forfatterens udtrykkelige ønske, at de indlemmede dokumenter udelukkende skulle vedrøre forfatterskabet. Fortrolige dokumenter, der på nogen måde kunne krænke privatlivets fred, ønskede han ikke at aflevere.

Med udgangspunkt i en analyse af de kuratoriske og tekniske valg, som har haft stor betydning for den digitale del af Svend Åge Madsens hybride arkiv, har vi vist, hvordan arkivet udgør et eksempel på et 'Vorlass', hvor materialet overdrages mens forfatteren stadig lever. Artiklen foreslår, at erfaringerne fra indlemmelsen af Madsens arkiv kan danne grundlag for udvikling af nye standarder og praksisser, der bestemmer, hvilket kildemateriale der bevares for eftertiden, og hvordan eftertiden kan se tilbage på den fortid, der udgør vores nutid.

SUMMARY

This article examines the preservation and documentation of Svend Åge Madsen's literary archive, which was acquired by the Royal Danish Library in 2024. The hybrid archive comprises both physical and digital materials, with the article's primary focus on the digital component, which has presented particular demands with respect to preservation and curation. Through a detailed case study, the article traces the process from initial considerations and the collaborative efforts between the author, curators, and digital specialists, to the technical preservation work, in which the selection of methodology and systematic documentation proved decisive for maintaining both data integrity and contextual coherence. The article underscores the importance of timely preservation, interdisciplinary collaboration, and rigorous documentation. It argues that a more thorough understanding of preservation processes is essential to safeguarding historical context and material integrity in digital cultural heritage archives, thereby ensuring the archive's scholarly value and transparency for future users.

